

Archeologienota
Gent, Handelsdok-West Fase1
DEEL 3: Programma van Maatregelen

Inhoud

1	Gemotiveerd advies	3
2	Programma van maatregelen.	4
2.1	Administratieve gegevens	4
2.2	Aanleiding van het vooronderzoek	5
2.3	Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem.....	5
2.4	Vraagstelling en onderzoeksdoelen	5
2.1	Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken	6
2.2	Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk:.....	9
3	Lijst met figuren.....	9

1 Gemotiveerd advies

In het kader van de indiening voor een stedenbouwkundige vergunning voor het project Handelsdok West fase 1 werd door BAAC bvba een archeologienota opgesteld. Op basis van het verslag van resultaten (de uitgevoerde bureaustudie) wordt door BAAC Vlaanderen bvba een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven geadviseerd. Vanwege het feit dat het terrein nog niet volledig in eigendom van de opdrachtgever is, een deel nog wordt gebruikt als parkeerterrein en een ander deel bovendien deels bebouwd, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in dit programma van maatregelen, op een later tijdstip, na het in eigendom komen van de terreinen en de sloop van de huidige bebouwing in het oosten, uitgevoerd dient te worden.

Binnen dit programma van maatregelen wordt een gemotiveerd advies gegeven voor verder vooronderzoek. Dit advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is.

Op basis van de beschikbare en ontsloten informatie was het mogelijk om het terrein dermate te onderzoeken en een specifiek verwachtingspatroon op te stellen. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem, zoals geofysisch onderzoek, landschappelijk bodemonderzoek of extra archiefstudie, wordt hier niet nodig geacht. Dat de vestingwal en eventuele andere versterkingselementen aanwezig zijn, wordt hard vermoed. Bovenstaande vooronderzoeksmethodes zullen weinig tot geen extra informatie of meerwaarde bieden.

Uit de resultaten van het bureauonderzoek bleek dat de bodem vermoedelijk wel deels verstoord of afgegraven werd, maar vooral het zuidelijk deel van het terrein heeft vermoedelijk nooit bebouwing gekend sinds de opgave van de vestingwerken. Op basis van historische data en kaarten is er voor het volledige plangebied een verwachting voor het aantreffen van sporen van deze historische stadsomwalling. Los van de te verwachten structuren is het niet uitgesloten om artefacten of bewoningssporen uit vroegere/latere periodes aan te treffen binnen de onderzoekslocatie. De geplande ingreep (aanleg ondergrondse parkeergarage) is dermate ingrijpend, waardoor de aanwezige archeologische sporen onherroepelijk zullen worden vernietigd. Daar waar de toekomstige parkeerkelder wordt aangelegd, buiten het '*gebied geen archeologie*'-polygoon, is behoud in situ van de te verwachten archeologie niet mogelijk. Binnen het oostelijke deel van het plangebied worden geen diepgaande nieuwe structuren aangelegd.

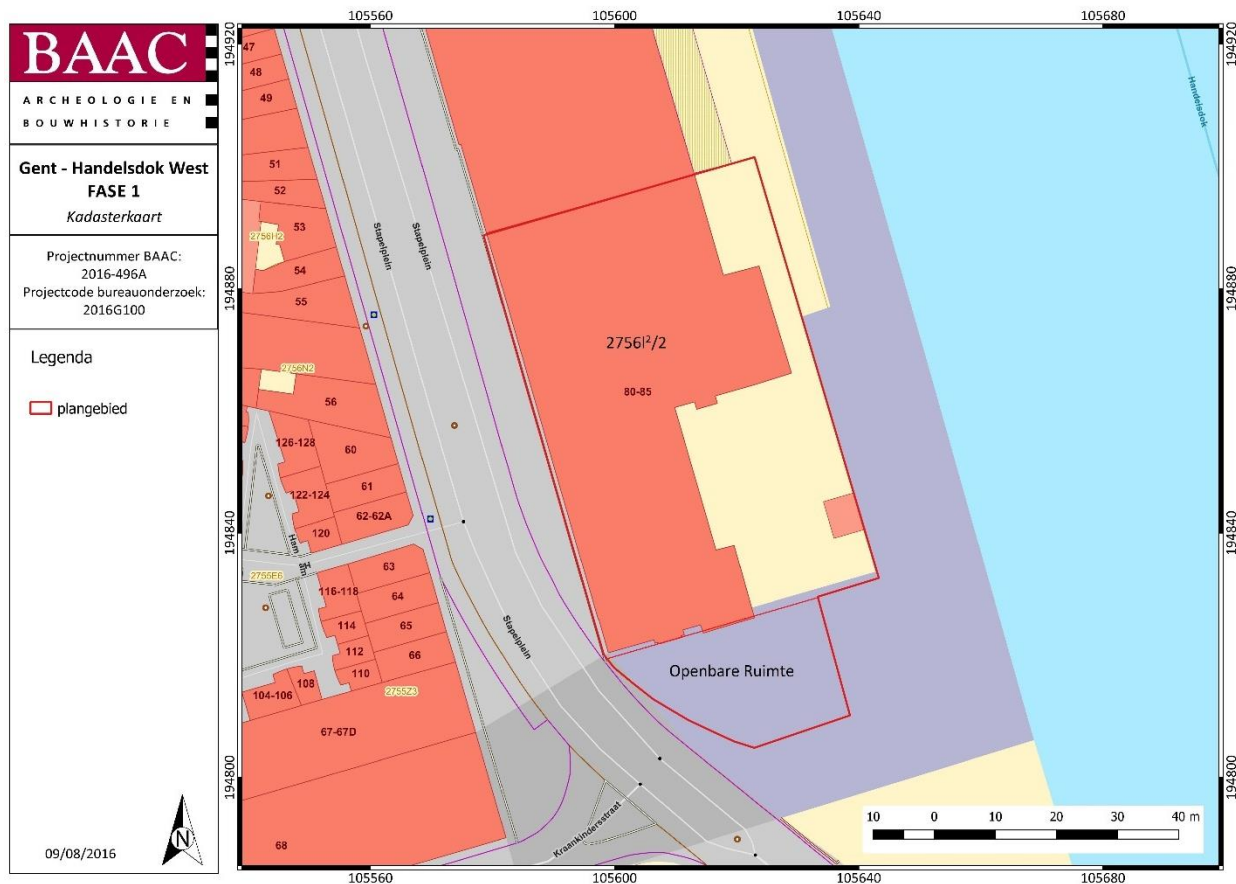
Na een evaluatie van het terrein, d.m.v. het vooronderzoek met ingreep in de bodem, zal duidelijk worden of de niet gekende toekomstige ingrepen hier schade kunnen berokkenen aan het bodemarchief en behoud in/ex situ van toepassing is.

De precieze impact die het nieuwbouwproject op aanwezige site zal hebben, werd besproken in het verslag van resultaten (paragraaf 1.3.2). Plannen met de ligging van de parkeerkelder en doorsneden werden daarin opgenomen.

2 Programma van maatregelen.

2.1 Administratieve gegevens

Naam site:	Gent, Handelsdok-West Fase 1
Onderzoek:	Archeologienota met uitgesteld vooronderzoek
Ligging:	Stapelplein 80-83
	9000 Gent
	Oost-Vlaanderen
Kadaster:	Afdeling 1, Sectie A, 2756l ² /2 en openbare ruimte
Kadasterkaart:	

Figuur 1: Situering van het onderzoeksgebied op de Kadasterkaart

Coördinaten:	N x:105623.0 _ y:194901.1
	O x:105643.2 _ y:194832.9
	Z x:105623.0 _ y:194804.8
	W x:105578.8 _ y:194888.5
Opdrachtgever:	Urbanlink Group
	Ferdinand Lousbergskai 103

	9000 Gent
	Oost-Vlaanderen
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba
	Hendekenstraat 49
	9968 Assenede
	Oost-Vlaanderen
Erkenningsnummer BAAC Vlaanderen:	2015/00020
Projectcode BAAC Vlaanderen:	2016-496A
Projectcode bureauonderzoek:	2016G100
Erkend archeoloog/Veldwerkleider:	Robrecht Vanoverbeke – 2016/00022
Bewaarplaats archief:	Zwarte Doos, Stad Gent

2.2 Aanleiding van het vooronderzoek

De aanleiding van het vooronderzoek voor de stedenbouwkundige aanvraag voor Gent Handelsdok-West. De aanleiding staat uitvoeriger beschreven in het verslag van resultaten (1.3.2).

2.3 Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Op basis van het bureauonderzoek kan worden gesteld dat de kans groot is dat in het plangebied intacte archeologische waarden worden gevonden. De resultaten van het bureauonderzoek werden beschreven in Hoofdstuk 2 van het verslag van resultaten.

2.4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het doel van dit vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven is een archeologische evaluatie van het terrein. In eerste instantie zal moeten worden bepaald wat de exacte locatie is van de te verwachten vestingwal. Daarnaast dient ook een algemene waardering van het terrein te worden bekomen.

Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- In welke mate werd het terrein reeds verstoord?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact? Wat is de invloed van de bestaande bebouwing/verhardingen op het archeologisch erfgoed?
- Werden er resten aangetroffen van de 16^e-eeuwse of latere stadswal?
- Indien ja, welke materialen en constructietechnieken werden er gebruikt en toegepast?
- Werden er resten aangetroffen van de 16^e-eeuwse (of latere) stadsgracht? Indien ja, hoe was deze geprofileerd en welke materialen werden er gebruikt voor de demping ervan.
- Indien ja, kan er een snede bekomen worden van de opbouw van de courtine met gracht?
- Werden er resten aangetroffen van de oudere (laatmiddeleeuwse) stadsomwalling?
- Indien ja, welke materialen en constructietechnieken werden er gebruikt en toegepast?
- Tot op welk niveau werd de stadswal begin 19^e eeuw effectief geslecht?
- Zijn er andere sporen aanwezig?
- Indien ja, hoe is de bewaringstoestand van de sporen en kunnen ze aan een bepaalde periode gekoppeld worden?
- In welke mate verstoren de geplande werken archeologisch erfgoed?

- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Gent
- Kunnen de resultaten van het bureauonderzoek bijgesteld worden?

Indien een **vervolgonderzoek** toch noodzakelijk blijkt:

- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- Wat is de impact van het huidige gebruik van het terrein op het archeologische erfgoed?
- Is behoud *in situ*/planinpassing op basis van de resultaten van het vooronderzoek mogelijk?

2.1 Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken

BAAC Vlaanderen adviseert voor het deel dat buiten de GGA-polygoon ligt een vooronderzoek met ingreep in de bodem d.m.v. proefsleuven. Hierbij dient dat deel van het plangebied onderzocht te worden door middel van proefsleuven.

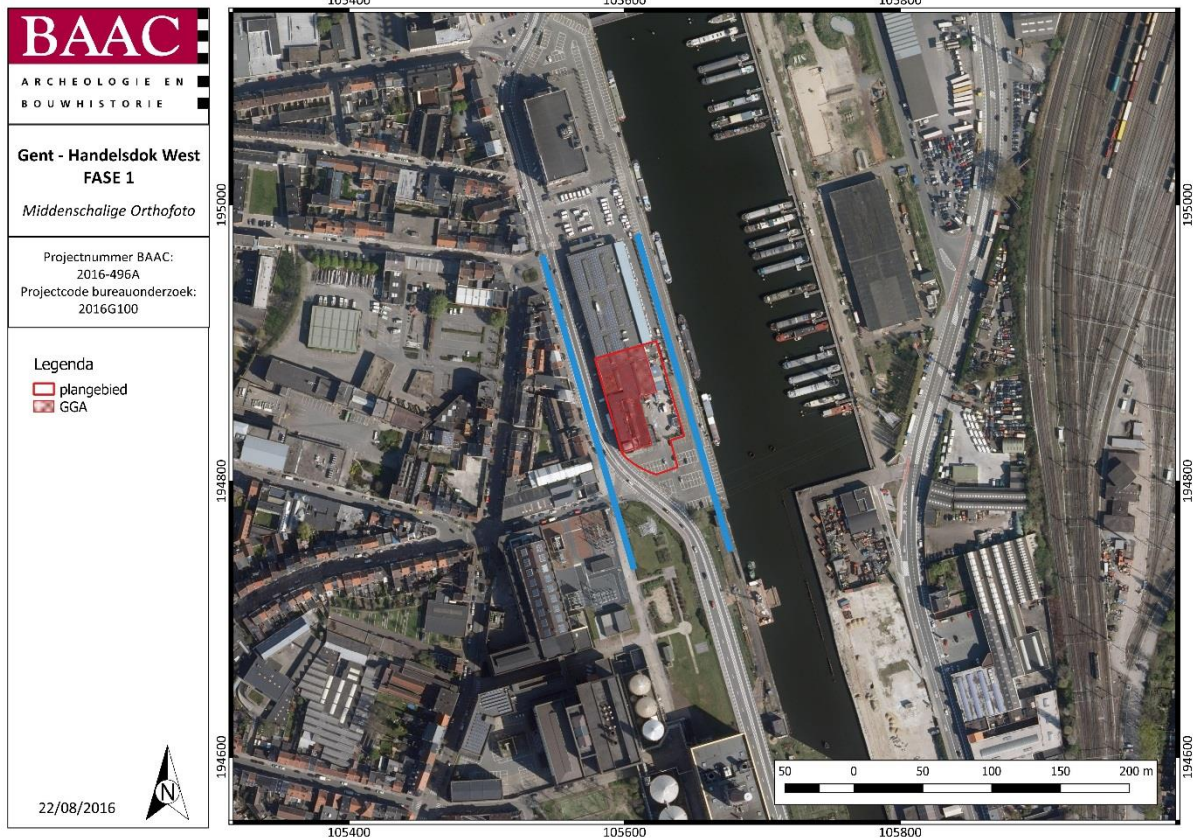
Door de specifieke verwachting, de beperkte omvang van het te onderzoeken gebied, de verwachte diepte van de relevante sporen en de bijkomende aanwezigheid van het 'gebied geen archeologie' wordt afgeweken van een standaard proefsleuvenonderzoek waarbij een dekking van 12,5% wordt onderzocht vooropstaat.

De te verwachten sporen betreffen resten van de postmiddeleeuwse stadsomwalling: gracht en courtine. Deze waren van danige grote afmeting (breedte en diepte), dat als hiervan nog resten in de ondergrond aanwezig zijn, deze enkel met een aangepast strategie degelijk kunnen worden onderzocht.

De inplanting van de proefsleuven wordt volledig opgehangen aan de te verwachten aanwezigheid en ligging van de vermoedelijke 16e-eeuwse stadswal en grachten (figuur 2). Het voorgestelde puttenplan focust op het documenteren van deze wal en gracht. De sleuven worden haaks op het vermoedelijke tracé ervan geplot. (zie figuur 3).

Daar er verder geen andere sporen worden verwacht, is het aanleggen van meerdere sleuven niet relevant. Met de voorgestelde twee sleuven kunnen de stadswal en -gracht in voldoende mate worden gedocumenteerd.

De sleuven hebben een lengte van respectievelijk 20m voor de meest noordelijke sleuf en 30m voor de zuidelijke.

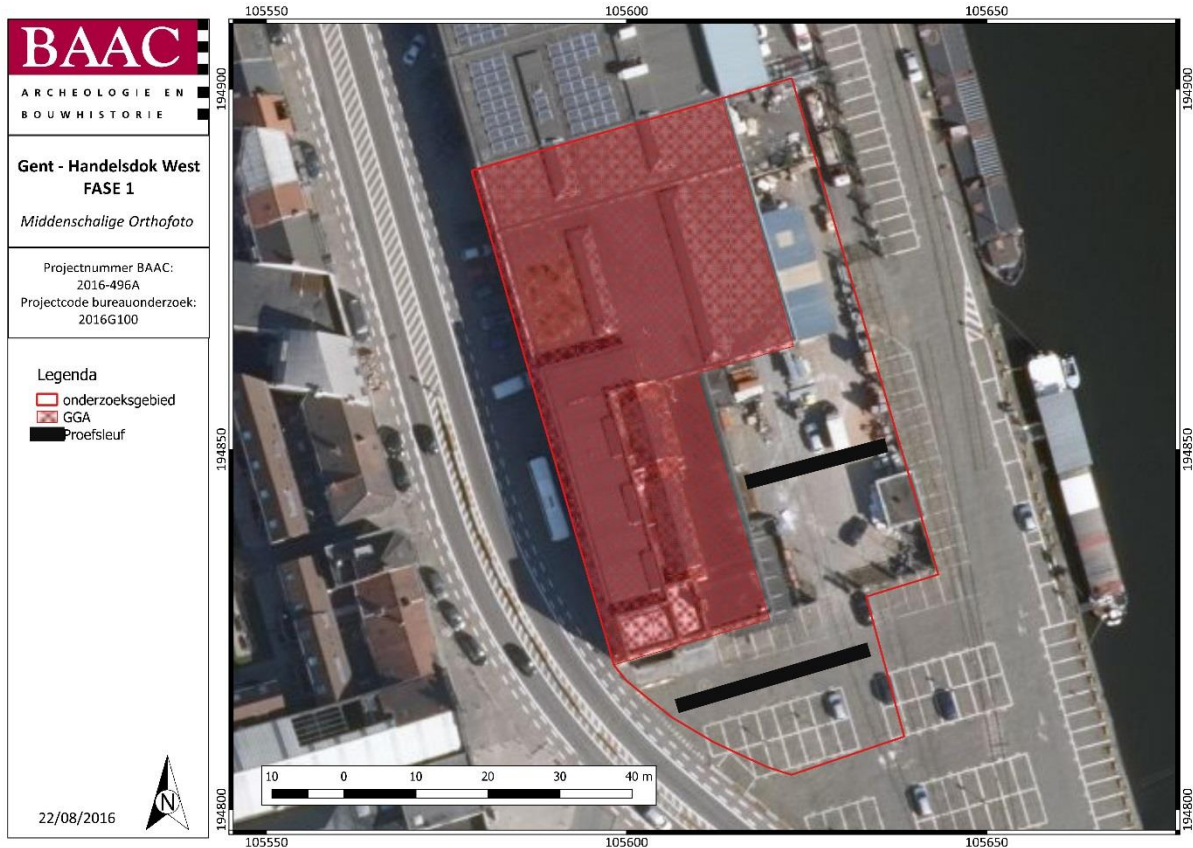
Figuur 2: Het plangebied aangegeven op de orthofoto. In blauwe lijnen geven de vermoedelijke uiterste grenzen van de wal- en grachtenstructuur en oriëntatie aan

Om de locatie, opbouw en bewaringstoestand van de versterkingswal/-gracht te onderzoeken dient de volgende werkwijze gevolgd te worden:

Gezien de vermoedelijke omvang en diepte van de omwalling dienen te sleuven getrapt te worden aangelegd tot minstens de verstoringsdiepte of de natuurlijke bodem. Hierbij is de sleuf op het diepste niveau tenminste 3 m breed en worden veilige werkomstandigheden voorzien, dat wil zeggen dat de trappen niet te hoger zijn dan 1,5m hoog zijn en er minstens twee uitgangen uit elke sleuf op diepte worden voorzien. Hoe dieper de sleuven dienen te worden uitgegraven, hoe breder de sleuf aan het oppervlakte bijgevolg wordt. Daar wordt verwacht dat de sleuven wel degelijk diep dienen uitgegraven te worden is één van de redenen dit onderzoek uit te voeren in uitgesteld traject, wanneer er, na de sloop, voldoende vrije 'bewegingsruimte' voor stort en graafmachine is.

Van elke sleuf waarin de omwalling en/of gracht aangetroffen wordt, wordt tenminste een lange wand als profiel gedocumenteerd middels foto's en tekening (schaal 1:20) en beschreven door een aardkundige. De profieltekeningen worden digitaal opgeleverd. De profielen en eventueel andere aanwezige sporen worden ingemeten en het opmetingsplan wordt gegeorefereerd, is digitaal beschikbaar en heeft een landmeetkundige precisie.

Indien de stadsomwalling niet binnen de contouren van het projectgebied aanwezig blijkt te zijn worden de sleuven aangelegd op het eerste relevante archeologische niveau. Eventuele sporen en vondsten worden gedocumenteerd volgens een standaard proefsleuvenonderzoek in de Code Goede Praktijk. In geval van afwezigheid van de stadsomwalling kan worden volstaan met parallelle sleuven met een minimale breedte van 2 m en een onderlinge afstand van maximaal 15m.

Figuur 3: Voorstel puttenplan proefsleuven.

Mocht de aanwezigheid van de stadsomwalling het enige archeologische spoor zijn binnen de zuidelijke zone, dan lijkt het aangewezen om het proefsleuvenonderzoek als het enige archeologisch onderzoek aan te wijzen en geen vervolgonderzoek (archeologische opgraving) te adviseren. Op deze manier kunnen tijd en kosten beperkt worden. Bovendien geeft het volledig vlakdekkend opgraven van een stadgracht en wal geen meerwaarde aan het onderzoek, daar enkel de courtine en geen andere vestingwerken worden verwacht. De meest relevante info wordt immers gehaald uit de profielen. Structuren die bij de omwalling horen, zoals oeververstevingen (parament) in natuursteen of baksteen en de verstevigingsconstructie zelf dienen in detail te worden onderzocht, dit volgens de Code Goede Praktijk.

Hierbij geldt wel de voorwaarde dat tijdens het prospectie voldoende profielen en coupes dienen gezet te worden op de stadsomwalling, zodoende het spoor optimaal te kunnen documenteren en onderzoeken. Bovendien dienen tevens voldoende monsters te worden genomen om maximale informatie over de stadsomwalling te kunnen verkrijgen (macrobotanisch onderzoek, palynologisch onderzoek en dateringsonderzoek). Daarnaast dient ook actief naar vondsten gezocht te worden, zodoende de stratigrafie van de omwalling te kunnen interpreteren en dateren.

Hieronder wordt aangegeven welke stalen bij het effectief aantreffen van de stadsgracht en wal tenminste nodig worden geacht om bovenstaande vragen en vragen ten gevolge van eventueel voortschrijdend inzicht te kunnen beantwoorden:

- 3 VH pollenwaardering/analyse, liefst van een sequentie vanaf de onderste niveaus van de grachtvulling, indien aanwezig,
- 4 VH macroresten uit verschillende lagen van een gracht/dempingspakket,
- 4 VH Dendrochronologisch onderzoek op constructiehout.
- 4 C14-dateringen indien eventueel vondstmateriaal geen uitsluitel kan bieden over dateringen van lagen en/of sporen,
- Analyse dierlijk botmateriaal, ca 100 stuks, indien van toepassing,
- 2 x conservering kwetsbare vondstcategorieën, indien van toepassing,

Van belang bij het aanleggen van diepe sleuven is de stand van het grondwater. Het is aan te raden om de sleuven van lijnbemaling te voorzien.

De uitvoering van alle werkzaamheden op het terrein dienen minstens te gebeuren volgens de Code Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven.

Het onderzoeksdoel wordt succesvol bereikt wanneer op bovenstaande onderzoeksvragen een relevant antwoord kan worden gegeven.

2.2 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk:

De inplanting en dekkingsgraad van de voorgestelde sleuven vormt een uitzondering ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien. Mochten er tijdens de uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem andere redenen zijn waarom wel wordt afgeweken van de bepalingen in de code, dan worden deze gemotiveerd in het verslag van resultaten.

3 Lijst met figuren

Figuur 1: Situering van het onderzoeksgebied op de Kadasterkaart	4
Figuur 2: Het plangebied aangegeven op de orthofoto. In blauwe lijnen geven de vermoedelijke uiterste grenzen van de wal- en grachtenstructuur en oriëntatie aan	7
Figuur 4: Voorstel puttenplan proefsleuven.....	8